

Л.А. ЧЕПЕЛЕВСЬКА, Ю.О. БУРТОВА (Київ)

ПОЗИТИВНІ ЗМІНИ СМЕРТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України

Проаналізовано смертність населення в регіонах України за 2006–2011 рр. залежно від статі та типу поселення.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: смертність, стать, тип поселення, регіон.

Україна входить в п'ятірку країн Європи за чисельністю населення (45,0 млн осіб) після Німеччини (81,9 млн), Франції (62,6 млн), Великобританії (61,8 млн), Італії (60,2 млн). За коефіцієнтом смертності населення (15,3‰) Україна випереджає всі країни Європи, входячи в десятку країн з найвищими у Європі показниками смертності. Це Болгарія (14,3‰), Білорусь (14,2‰), Російська Федерація (14,2‰), Латвія (13,3‰), Угорщина (13,0‰), Литва (12,6‰), Естонія (12,0‰), Румунія (12,0‰), Молдова (11,8‰) [1;3–5;7].

В останні 5 років в Україні спостерігається тенденція до зниження коефіцієнтів смертності [2;6;8], однак позитивні зміни виявилися в регіонах неоднаковими.

Мета дослідження – виявити особливості динаміки смертності населення за останні роки в регіональному аспекті.

Матеріали і методи. Вивчалась загальна смертність населення в 27 адміністративно-територіальних одиницях України за 2006–2011 рр. за даними Державної служби статистики України із застосуванням демографічних, медико-статистичних та математико-статистичних методів.

Результати дослідження та їх обговорення. Зниження смертності населення України відбулося на 10,3% на фоні росту постаріння населення: процент осіб старше працездатного віку досяг в Україні в 2011 р. 24,7, проти 23,8 у 2006 р. Максимальне зниження смертності в регіонах зафіксовано в Одеській (-13,7%), Київській (-12,8%), Чернігівській (-12,6%), Житомирській (-12,5%) областях та в м. Києві (-12,8%). Привертає увагу, що зниження смертності відбулося навіть в областях з найбільш старим у демографічному відношенні населенням і найвищими рівнями смертності (табл. 1).

Максимальний відсоток постаріння населення зафіксовано у Чернігівській (29,1%), Черкаській (27,4%), Донецькій (27,0%) областях, а максимальний ріст постаріння – в Луганській (на 6,0%),

Донецькій (на 5,5%) та Одеській (на 4,4%) областях. Таким чином, високий рівень смертності залежить не тільки від постаріння населення України.

За останні 6 років рівень загальної смертності в Україні знизився на 10,3%. Це відбулося переважно за рахунок зниження показника в 2009 р. порівняно з 2008 р. на 5,9% і в 2011 р. порівняно з 2010 р. – на 4,8%. Найбільші зрушення відбулися в Одеській (зниження за 6 років на 13,7%, в 2009 р. – на 5,9%, в 2011 р. – на 7,2%), Київській (зниження за 6 років на 12,8%, в 2009 р. – на 6,3%, в 2011 р. – на 5,8%) та Чернігівській (зниження за 6 років на 12,6%, в 2009 р. – на 5,4, в 2011 р. – на 6,6%) областях. Взагалі зниження рівня смертності відбулося в усіх областях. Найменше в м. Севастополі (на 6,6%), Миколаївській (на 7,0%) та Кіровоградській (на 7,9%) областях (табл. 2).

Смертність жінок знизилась на 6,5%: в 2009 р. на 3,0%, в 2011 р. – на 4,9%, при тому, що вона менша за чоловічу на 10,6%. Максимальне зниження смертності зафіксоване в Одеській (на 10,3%), Сумській (на 9,3%), Харківській (на 8,3%), Житомирській (на 8,2%) областях та в м. Києві (на 9,2%); мінімальне – в Автономній Республіці Крим (на 3,3%), Львівській (на 3,3%), Тернопільській (на 3,4%), Івано-Франківській (на 3,5%), Херсонській (на 3,7%) областях.

Смертність міського населення знизилась на 9,8%: в 2009 р. – на 6,4%, в 2011 р. – на 5,2%. Максимальне зниження відбулося в м. Києві (на 12,8%), Хмельницькій (на 12,2%), Рівненській (на 12,1%), Одеській (на 11,9%), Київській (на 11,5%) областях; мінімальне – в м. Севастополі (на 6,2%), Кіровоградській (на 6,5%), Миколаївській та Черкаській (по 6,6%), Херсонській (на 7,4%) областях.

Смертність сільського населення знизилась на 10,4% за 6 останніх років: на 5,0% – в 2009 р., на 3,9% – в 2011 р. Максимальне зниження відбулося в Одеській (на 15,8%), Житомирській (на 13,7%), Сумській (на 12,8%), Київській (на 12,2%), Рівненській (на 11,1%) областях. При цьому привертає увагу перевищення рівня смертності сільського населення над міським удвічі в таких

Таблиця 1. Динаміка смертності і постаріння населення України в областях з найвищими показниками

Область	Смертність (на 100 000 населення)			Процент осіб старше працездатного віку		
	2006 р.	2011 р.	темп зниження, %	2006 р.	2011 р.	темпросту, %
Чернігівська	2111,8	1845,6	87,4	28,8	29,1	101,4
Одеська	1840,7	1410,4	86,3	22,6	23,6	104,4
Сумська	1840,7	1627,8	88,4	25,8	26,8	103,9
Житомирська	1828,3	1599,9	87,5	24,9	25,0	100,4
Полтавська	1812,6	1644,8	90,7	26,4	26,8	101,5
Кіровоградська	1801,1	1659,4	92,1	26,0	26,8	103,1
Черкаська	1800,2	1627,0	90,4	26,7	27,4	102,6
Луганська	1777,2	1632,6	91,9	25,1	26,6	106,0
Донецька	1766,1	1608,0	91,0	25,6	27,0	105,5
Вінницька	1730,5	1549,5	89,5	26,2	26,3	100,4
Україна	1620,3	1454,0	89,7	23,8	24,7	103,8

Таблиця 2. Темп зниження смертності населення України в регіонах з максимальними змінами за статтю та типом поселення, %

Територія	Чоловіки			Жінки			Обидві статі		
	міські поселення	сільська місцевість	всі поселення	міські поселення	сільська місцевість	всі поселення	міські поселення	сільська місцевість	всі поселення
Чернігівська	15,1	25,4	18,6	6,0	3,6	6,6	10,8	11,3	12,6
Київська	15,2	18,1	17,4	7,1	6,5	5,3	11,5	12,2	12,8
Одеська	16,0	17,9	16,9	7,5	13,7	10,3	11,9	15,8	13,7
Рівненська	18,6	14,5	16,2	3,8	7,7	6,8	12,1	11,1	11,7
м. Київ	16,1	–	16,1	9,2	–	9,2	12,8	–	12,8
Україна	13,6	14,2	13,9	5,7	6,8	6,5	9,8	10,4	10,3

областях, як Чернігівська, Хмельницька, в 1,7–1,6 рази – в Тернопільській, Рівненській, Сумській областях.

Смертність міських чоловіків знизилась на 13,6%: в 2009 р. – на 9,0%, в 2011 р. – на 5,2%. Найбільше цей процес торкнувся Рівненської (зниження на 18,6%), Одеської (-16,0%), Закарпатської (-15,6%), Київської та Хмельницької (по 15,2%) областей та м. Києва (-16,1%); мінімально – Полтавської (-9,3%), Черкаської (-9,5%), Кіровоградської (-10,7%), Луганської (-10,8%), Миколаївської (-10,9%) областей. Водночас максимальні рівні смертності спостерігались в Луганській (1736,9 випадку на 100 000 міських чоловіків), Донецькій (1728,1), Дніпропетровській (1637,9), Кіровоградській (1607,2), Херсонській (1585,3) областях. Рівень смертності міських чоловіків перевищував смертність жінок на 17,6%, а у Волинській, Житомирській, Івано-Франківській, Тернопільській, Хмельницькій областях – на 22,0–23,0%.

Смертність міських жінок зменшилась на 5,7% за 6 років: на 3,6% – в 2009 р. і на 5,3% – в 2011 р. Найбільше зниження відбулося в м. Києві (на 9,2%), а також у Хмельницькій (на 8,7%), Харківській (на

8,5%), Одеській (на 7,5%), Київській, Сумській (по 7,1%) областях, мінімальне зниження відмічено в Миколаївській (на 1,9%), Кіровоградській (-2,1%), Херсонській (-2,4%), Львівській (-2,6%) областях та Автономній Республіці Крим (-3,0%). Максимальні рівні смертності зафіксовано у Луганській, Донецькій, Кіровоградській, Дніпропетровській, Херсонській областях (1460,9–1332,8).

Смертність сільських чоловіків знизилась за 6 років на 14,2%: в 2009 р. – на 8,1%, в 2011 р. – на 3,9%. Максимальне зниження відбулося в Чернігівській області (на 25,4%), в Житомирській (на 18,7%), в Київській (на 18,1%), Сумській (на 16,2%), мінімальне – в Чернівецькій (на 7,9%), Миколаївській (на 8,0%), Харківській (на 9,5%), Кіровоградській (на 9,7%), Дніпропетровській (на 9,9%). Водночас максимальними рівні смертності були в Чернігівській (2674,5), Сумській (2176,7), Київській (2164,5), Полтавській (2107,6), Хмельницькій (2094,9) областях.

Рівень смертності сільських чоловіків перевищував смертність жінок по Україні лише на 2,0%. У Миколаївській, Херсонській, Одеській та Чернівецькій областях він підвищувався до 14,0%–5,0%, а в Тернопільській, Сумській та Чернігівській –

навіпаки рівень смертності жінок перевищував смертність чоловіків на 6,3–1,2%.

Рівень смертності сільських жінок знизився менше, ніж чоловіків: за 6 років – на 6,8%, в 2009 р. – на 2,0%, в 2011 р. – 4,0%. Максимальне зниження відбулося в Одеській (на 13,7%), Сумській (на 9,8%), Житомирській (на 8,8%), Кіровоградській (на 8,4%), Черкаській (на 8,0%) областях; мінімальне – в Івано-Франківській (на 1,6%), Луганській (-2,3%), Тернопільській (на 2,4%), Львівській (-3,3%), Чернігівській (-3,6%) областях. Максимальні рівні смертності спостерігались у Чернігівській (2706,5), Сумській (2216,0), Хмельницькій (2150,6), Київській (2137,0), Полтавській (2093,0) областях; мінімальні – переважно в західних областях: Закарпатській (1145,1), Чернівецькій (1363,1), Івано-Франківській (1392,1), Рівненській (1493,4) та в Херсонській (1386,0). Максимальні рівні смертності в областях перевищували мінімальні в 1,4–2,4 рази.

Висновки

1. В Україні останніми роками відбулося зниження рівня смертності населення (з 16,2‰ в 2006 р. до 14,5‰ в 2011 р.). Позитивним є і те, що цей процес відбувався на фоні подальшого постаріння населення, зростання відсотка осіб старше працездатного віку з 23,8 у 2006 р. до 24,7 у 2011-му.

2. Зниження рівня смертності відбулося в усіх регіонах України, найбільше – в Одеській (на 13,7%), Київській (на 12,8%), Чернігівській (на 12,6%) областях, найменше – в м. Севастополі (на 6,6%), Миколаївській (на 7,0%) та Кіровоградській (на 7,9%) областях.

3. Смертність чоловіків знизилась більше, ніж жінок (13,9% проти 6,5%), при трохи більшому за жіночий рівні смертності. Максимальне зниження смертності чоловіків відбулося у Чернігівській, Київській та Одеській областях (на 18,1%–16,9%), жінок – в Одеській, Сумській та Харківській областях (на 10,3%–8,3%).

4. Серед міських чоловіків рівень смертності знизився на 13,6%, сільських – на 14,2%, серед міських жінок – на 5,7%, сільських – на 6,8%. Максимальне зниження було серед сільських чоловіків у Чернігівській області – на 25,4%, а також в Житомирській (на 18,7%) і Київській (на 18,1%) областях; серед міських чоловіків – у Рівненській (на 18,6%), Одеській (на 16,0%) та Закарпатській (на 15,6%) областях. Серед міських і сільських жінок зниження рівня смертності було вдвічі меншим, ніж серед чоловіків.

Перспективи подальших досліджень полягають у виявленні причин різного темпу зниження смертності в регіонах України.

Список літератури

1. Герасименко Н. Ф. Сверхсмертность населения – главная демографическая проблема России в контексте европейских тенденций здоров'я / Н. Ф. Герасименко // *Здравоохран. Рос. Федерации.* – 2009. – № 3. – С. 10–13.
2. Москаленко В. Ф. Старіння та здоров'я: виклики та підходи до їх вирішення / В. Ф. Москаленко, Т. С. Грузева // *Східноєвроп. журн. громадського здоров'я.* – № 2012. – № 2–3 (18–19). – С. 231–237.
3. *Населення України 2010. Демографічний щорічник.* – К. : Державна служба статистики України. 2011. – 442 с.
4. *Смертність населення України в трудоактивному віці : [колективна монографія] / Е. М. Лібанова, Н. М. Левчук, Н. О. Рингач [та ін.].* – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 210 с.
5. *Сучасна медико-демографічна ситуація в Україні / Чепелевська Л. А., Орда О. М., Рудницький О. П., Любінець О. В. // Щорічна доповідь про стан здоров'я населення України та санітарно-епідемічну ситуацію. 2010 рік : [монографія] / за ред. О. В. Аніщенко.* – К., 2011. – С. 10–33.
6. *Фойгт Н. А. Передчасна смертність в Україні: чинники формування і шляхи подолання / Н. А. Фойгт // Журн. АМН України.* – 2007. – Т. 13. № 3. – С. 503–515.
7. *Фойгт Н. Формування демографічного потенціалу як передумова реалізації європейського вибору України : [Збереження чисельності населення як головної складової демографічного потенціалу країни] / Н. Фойгт // Економ. часопис.* – 2005. – № 1–2. – С. 49–52.
8. *Чепелевська Л. А. Медико-соціальні особливості смертності населення України / Л. А. Чепелевська // Україна. Здоров'я нації.* – 2010. – № 4 (16). – С. 37–42.

ПОЗИТИВНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СМЕРТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Л.А. Чепелевская, Ю.А. Буртова (Киев)

Проведен анализ смертности населения в регионах Украины за 2006–2011 гг. в зависимости от пола и типа поселения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: смертность, пол, тип поселения, регион.

POSITIVE CHANGES OF MORTALITY OF UKRAINIAN POPULATION: REGIONAL ASPECTS

L.A. Chepelevska, Yu.O. Burtova (Kyiv)

Mortality of the population in regions of Ukraine for 2006–2011 years by gender and place of settlement has been analyzed.

KEY WORDS: mortality, gender, type of settlement, region.

Рукопис надійшов до редакції 13.11.2012 р.
Рецензент: д.мед.н. О.В. Любінець